

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ І. ОГІЄНКА ТА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Іван Огієнко – видатний український діяч, педагог, один із фундаторів національної системи освіти і виховання. У статті розглянуто його педагогічну діяльність 1914-1919 рр.; творчу спадщину – неоціненний скарб для вчителів; внесок у розв'язання дидактичних проблем. Доробок вченого є значним у процесі підготовки молодих вчителів.

Сучасники називали його людиною енциклопедичних знань, праці й обов'язку. Свій природний хист ученого, педагога, державного, громадського, церковного і культурного діяча він однаковою мірою успішно застосовував як мовознавець та літературознавець, як редактор і видавець, як перекладач та поет, як ректор та міністр, як православний митрополит та історик української церкви. Він чесно і сповна служив українській справі, не залишав сподвижницької діяльності на ниві відродження нації.

Іван Огієнко – видатний український просвітник, освітній діяч, педагог, один з фундаторів національної системи освіти і виховання. Доробок вченого є одним з найважливіших джерел пізнання, розвитку і становлення теорії та практики національного виховання української педагогіки. Ще чекає докладних наукових досліджень зроблене І.Огієнком щодо підготовки майбутніх педагогів. Про цю царину діяльності вченого знаємо достатньо, хоча в існуючих працях про це говориться загальною. Фактологічні аспекти даної проблеми показують великий внесок вченого саме щодо становлення майбутніх педагогів. Йдеться про безпосередню причетність вченого до оновлення та розвитку української школи, підготовки майбутніх вчителів.

Іван Огієнко передбачав, якою повинна бути система навчання та виховання національної школи, якими шляхами і засобами втілювати її в життя, готувати майбутніх педагогів. Ерудиція, теоретична та методологічна підготовка, різнобічні знання допомогли йому зробити значний внесок у вирішення освітньо-виховних завдань по підготовці кадрів для національної школи. Огієнко прагне створити таку систему навчання та виховання, де б розкривалась національна свідомість та самосвідомість, самотуність особистості. І саме вчитель, підкреслює І.Огієнко, покликаний формувати в учнів честь і гідність, гордість за приналежність до української нації, готовність стояти за її незалежність, утверджувати власну державність.

Розглянемо лише кілька етапів життєвого шляху Івана Огієнка 1914-1919 року, які дають можливість показати його як педагога, як вчителя вчителів, вмілого керівника освіти, відданого ідеї українського відродження, справжнього сина свого народу.

Як відомо з біографічних даних, протягом 1914 - початку 1915 року Іван Огієнко успішно складає магістерські іспити і одержує високе звання приват-доцента кафедри російської мови та літератури університету св. Володимира. Є надзвичайно цікаві свідчення у спогадах студента історико-філологічного факультету Віктора Петрова про лекцію, що красномовно характеризують Івана Огієнка передусім як блискучого лектора: "Ще й досі в моїх вухах бринить відгук оплесків, що заповнили своїм гуркотом вузький простір шостої аудиторії..."

По за сумнівом, з усіх доцентських лекцій, виголошених у ті часи в університеті, це була найблискучіша. Вона стала для мене наочним доказом того, як ретельний учений дотиком чарівної палички з дрібною темою здатний створити казковий палац, шліфуючи, обернути камінець у блискучий діамант бездоганної ерудиції" [1: 389].

У липні 1915 року Огієнко читає лекції на літніх курсах учителів початкових шкіл Радомишльського повіту. Його обирають почесним куратором початкової школи в Брусиліві й він гаряче бореться за буденні щоденні клопоти. Як обов'язок, молодий вчений сприймає прохання брусилівчан поклопотатися в Києві про відкриття вищого початкового училища, оскільки це була і його мрія.

Початок жовтня 1916 року в Брусиліві позначився справді великим святом: на головному майдані містечка розпочався молебень, після якого зібрання попрямувало до приміщення училища для його освячення і відкриття. Івана Огієнка, як організатора і засновника цього училища в житомирській глибинці, обирають почесним куратором. Вже в ці роки І.Огієнко постає перед нами як людина, що дбає про високий освітній рівень педагогічних кадрів.

Однією з яскравих сторінок творчого життєвого шляху освітянина, педагога Івана Огієнка є Кам'янець-Подільський період, коли Огієнко виступає як один із фундаторів створення університету, який покликаний готувати українську інтелегенцію.

Розв'язавши масу організаційних справ (пошук приміщення, конкурсний відбір студентів, запрошення перших викладачів), ректор приступив до підготовки урочистого відкриття храму української науки. Кам'янець-Подільський університет, практично, другий в молодій Українській державі, після Київського.

У відділі рукописів ЦНБ НАН України ім. В.Вернадського є примірник запрошення на відкриття нового університету за підписом І. Огієнка. У ньому, зокрема, читаємо: "Новий університет, що вже з самого географічного положення найближчий до високої західно-європейської культури, не буде звичайним університетом східного типу: при Кам'янець-Подільському Державнім Українським Університеті закладається вперше на сході слов'янства богословський факультет і, крім того, на історико-філологічному факультеті вже відкрито дві нових національних кафедри: одна польської, друга єврейської літератури і історії. Вірний кращим традиціям європейських університетів, новий Кам'янець-Подільський Державний Український Університет матиме на углі неупинну наукову працю на користь рідної української культури" [2:1].

З метою поширення інформації про перші кроки молоді держави щодо реформування вищої школи, виведення її на світові обрії, підготовки майбутніх спеціалістів, такі запрошення посилалися до Берлінського, Кемб-

ріджського, Лондонського, Паризького, Римського, Львівського, Краківського, Чернівецького, Варшавського університетів.

У числі перших професорів університету було чимало тих, кого вдалося загітувати Іванові Огієнку з Києва, інших міст України: Л. Білецький, Д. Дорошенко, В. Біднов, Є.Тимченко, письменник і поет В.Самойленко. Завдяки організаторським здібностям, І. Огієнку вдалося за короткий час організувати повнокровне життя свого дітища: навчальний процес, наукову роботу, видавничу справу. Ректор спрямовував великі зусилля на те, щоб університет став осередком відродження української мови, національної культури. Незабаром тут відкрилася українська гімназія для дорослих, організувалися курси українознавства. Вони призначалися і для молодих освітян. Ідея Івана Огієнка щодо створення серйозного всеукраїнського навчального закладу успішно реалізувалась вже на етапі становлення.

Слід сказати ще про становлення університетської книгозбірні, якою мало не щодня опікувався ректор. Початок цієї книгозбірні поклала власна київська бібліотека Івана Огієнка. Ректор поповнює фонди дарчими книгами з бібліотек університету св.Володимира, Київської духовної академії, київських книгарень. На заклики Івана Огієнка дарували книги університетові немало мешканців Кам'янець-Подільського. Таким чином, Огієнко із глибоким знанням справи і надовго закладав підмурок ще одного науково-освітнього осередку, який покликаний був стабільно готувати для своєї держави нових фахівців патріотів, молодих вчителів.

Як відомо, Огієнко погоджується в 1919 році на посаду міністра освіти в Києві, за умови, що посаду ректора в Кам'янець-Подільському університеті залишає за собою.

Широке коло інтересів педагога охопило проблеми гуманізації навчально-виховного процесу початкових і середніх шкіл, поширення української мови, формування національно свідомих кадрів учителів. Робота міністерства освіти УНР під керівництвом Огієнка була надзвичайно плідною. Один за одним за його підписом виходять з міністерства закони і розпорядження: про українізацію середніх шкіл, про відкриття нових українських гімназій, про підвищення платні вчителям народних шкіл, про обов'язкове загальне навчання, про допомогу українським освітнім видавництвам.

1919 рік – рік перемін, загарблень та визволення, отож довелось Огієнкові знову піднімати Кам'янець-Подільський університет в 1919 році після руйнації. Було не лише відновлено богословський факультет, а створено ще й нові – правничий, сільськогосподарський, природничий.

Як бачимо, робота І.Огієнка в цей період спрямована на підвищення освітнього рівня українців, підготовку майбутніх учителів для роботи з прийдешніми поколіннями.

Творча спадщина І. Огієнка – неоціненний скарб для вчителів. Виховання моральних якостей, патріотичних, естетичних, любові до рідної мови, поваги до історії, культури свого народу – частина багатогранної творчої спадщини І.Огієнка, яка є дуже актуальною на сьогодні. Становлюється соціальна зрілість молодого вчителя на доробку І. Огієнка. Творчу спадщину професора доцільно використовувати при підготовці уроків, виховних заходів.

Так, аналізуючи зміст праці "Українська культура" відзначаємо, що рівень її виховного впливу і на вчителів, і на учнів досить високий [3]. Основною виховною цінністю книги є обґрунтування положень про духовність і освіченість українців. І. Огієнко наводить приклади про стан освіти України в попередні століття. Вони порожують впевненість і гордість за розвиток наукової думки в минулі часи. Курс лекцій "Українська культура" повинен бути книгою кожного молодого вчителя сьогодні, оскільки тут узагальнено факти, які є педагогічною цінністю і можуть використовуватись у навчально-виховному процесі шкіл різних типів. Справою кожного молодого педагога є усвідомлення, як і за допомогою яких засобів він буде реалізовувати її матеріали у своїй роботі. Життя показує, що вони актуальні особливо на цьому етапі становлення національної школи.

Формувати в учнів, майбутніх педагогів любов до культурних цінностей, національних надбань можна за допомогою історичних монографій ученого. Вивчаючи спадщину педагога, ми робимо висновки про виховання на його творах високих розумових, моральних, естетичних якостей учнів.

Багато цікавого знайдемо у творах І.Огієнка, присвячених проблемам української літератури, оскільки він розглядав її як скарбницю національної гордості, важливий виховний засіб.

Педагогіка І. Огієнка ґрунтується на розумінні природи дитини, сутності пізнавальних інтересів, історичного розвитку науки, а також особистій зацікавленості в позитивному розв'язанні питань національно-виховного процесу в українській школі. Своїми поглядами щодо засобів виховного впливу І. Огієнко засвідчує талант вченого-педагога високого рівня.

І.Огієнко зробив помітний внесок у розв'язання дидактичних проблем. Він розуміє, що освіта передбачає глибоке пізнання підрастаючим поколінням насамперед культурно-історичного досвіду рідного народу, включає в себе навчання і виховання і що приступаючи до навчання дитини, потрібно мати на увазі її постійний природний розвиток.

Огієнко відстоював дотримання в педагогічній діяльності дидактичних принципів наочності, науковості, систематичності, доступності, міцності знань, індивідуального підходу. Він продовжував справу, розпочату Я. Коменським, Г. Песталоцці, А. Дістевергом, К. Ушинським, С. Русовою в плані пошуку шляхів найефективнішого застосування згаданих принципів.

Навчання він розглядав як цілеспрямовану і організовану пізнавальну діяльність, пов'язану із засвоєнням необхідних знань.

Виходячи з оцінок І.Огієнком навчального процесу, можна виявити окремі педагогічні правила, які він обґрунтував під час роботи в системі освіти: йти від простого до складного, від відомого до невідомого; висновки учителя та учнів мають бути ґрунтом для дальшого повторення; вчити, опираючись на попередній досвід дітей, складні завдання розв'язувати у школі; впливати в процесі навчання на різні органи відчуття учнів.

Огієнко віддавав перевагу таким методам навчання, як бесіда, розповідь, пояснення, вправа, робота з книгою, використання посібників, дискусія, проблемний виклад матеріалу.

Дидактичні проблеми, розглянуті І.Огієнком, мають сучасне звучання. І сьогодні вчителі мають можливість ознайомитись з ними і використати в своїй подальшій роботі здобутки великого педагога, науковця.

Для себе майбутні педагоги можуть з'ясувати кілька найголовніших уроків, що залишив для нас Іван Огієнко (за Миколою Тимошиком):

- по-перше, це урок неймовірної працьовитості та працелюбності;
- урок істинного, а не кон'юктурного служіння науці;
- урок синівського вболівання за долю української мови, самовідданих зусиль задля її утвердження в усіх сферах державного, суспільного життя;
- глибока порядність та людяність;
- політична мудрість;
- урок безмежної любові і вірності Україні [4].

Ці уроки повинні стати настановами молодому педагогу. Вірність справі, палка любов до Батьківщини, бажання віддати все заради щастя України – риси характеру, які потрібно виховувати у молодого вчителя, впроваджуючи в практику роботу з творами вченого.

Творчий шлях І Огієнка, його педагогічні ідеї студенти нашого гуманітарно-педагогічного інституту вивчають у курсі "Історії педагогіки", але творчий доробок науковця, педагога заслуговує на введення окремого курсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Домонтович В. Університетські роки // З іменем святого Володимира. У 2 т. – К., 1994, Т.2. – С.389.
2. Центральна наукова бібліотека ім. В.Вернадського НАН України. Відділ рукоп. Од. Зб. 23927. Арк. 1-2.
3. Огієнко І. Українська культура. – К.:Довіра, 1992. –141 с.
4. Тимошик М. Голгофа Івана Огієнка. – К.:Заповіт, 1997. – 229 с.

Матеріал надійшов до редакції 16.11.2001 р.

Шоробура І.М. Педагогические идеи и подготовка будущих учителей.

Иван Огиенко – известный украинский просветитель, педагог, один из основателей национальной системы образования и воспитания. В статье рассмотрено его педагогическую деятельность 1914-1919 годов, его творческое наследие – неоценимый клад для учителей, его вклад в решение дидактических проблем. Педагогические труды значимы в процессе подготовки молодых учителей.

Shorobura I.M. I. Ogiyenko's pedagogical ideas and future teachers' training.

Ivan Ogiyenko is the prominent Ukrainian educator, one of the founders of the national system of education and upbringing. The article deals with his educational activity from 1914 to 1919; his creative heritage is an invaluable treasure for the teacher; as well as his contribution to the solution of didactic problems. The heritage of the scientist should be used in the work of contemporary teachers.